

ANALÝZA MEDIÁLNÍ REPREZENTACE TÉMATU COVID19 A VYHLÁŠENÍ NOUZOVÉHO STAVU

Kvalitativní analýza

PhDr. Tomáš Trampota, PhD., New York University in Prague

PhDr. Tereza Klabíková Rábová, PhD., Univerzita Karlova v Praze

Červen 2020

Obsah:

1. Hlavní závěry.
2. Metodika analýzy.
3. Lingvistická analýza.
4. Analýza tematického rámcování.
5. Vizuální reprezentace tématu.

1. Hlavní závěry

- Mediální reprezentace tématu Covid 19 byla spojena s velmi širokou tematizací reprezentující oblasti veřejného i privátního života občanů ČR, které byly koronavirovou krizí a s ní spojenými opatřeními zasaženy. Česká televize nabídla bohaté spektrum perspektiv na dané téma (zdravotnické, politické, ekonomické, podnikatelské, profesní, individuální lidských příběhů atd.).
- Česká televize se držela neutrální a nestranné prezentace informací, detailně informovala o probíhajících opatřeních a stala se tak (z hlediska informační bohatosti) bezkonkurenčním informačním zdrojem o aktuální situaci kolem Covidu 19.
- Pozitivem je zařazování informací o každodenní práci profesí čelících zvýšené hrozbě nákazy Covidem 19 (První linie). Toto zviditelňování je jejich symbolickou odměnou a přispívá k sociální koherenci.
- Relace mají proti běžné žurnalistice a publicistice pestřejší formát – obsahují více srozumitelných textových i grafických přehledů, rekapitulací, strukturovaných opakování servisních informací občanům, shrnutí. Vykazují oproti jiným tématům tedy odlišnou strukturu, jsou ovšem přednášeny v souznění se standardními žurnalistickými normami.
- Všichni moderátoři a reportéři, zejména v živě moderovaných pořadech, jsou velmi dobře informačně a argumentačně připraveni (a jejich projev je celkově kultivovaný).
- Razantnost tématu vedla během prvního ze sledovaných týdnů k bezprecedentní monotematizaci zpravodajství. Téma často zabíralo celou stopáž pořadů. Ačkoliv takto byla z mediální agendy vytlačena jiná témata, šlo o jev typický v daném období napříč médii.
- Typickým (téměř seriálovým) narativem bylo uvádění počtu (odhalených) nakažených. Práce s daty během prvního analyzovaného týdne vedla k přílišné narativní zkratce a důrazu na „jedno číslo“ bez kritičtějšího odstupu reflektujícího, jak jsou tato data získávána a jaká jsou omezení jejich vypovídací hodnoty. Šlo o jev, který se projevoval napříč českými médii.
- Česká televize se jako jedno z mála vysílacích médií snažilo složité téma detailně vysvětlovat s využitím velkého rejstříku hlasů odborníků (zejména v pořadech Devadesátka a Události, komentáře).

2. Metodika analýzy

Předložená analýza se na základě zadání České televize zaměřila na mediální reprezentaci tématu Covid 19 v roce 2020 v hlavních zpravodajských pořadech České televize. Z důvodu časového i prostorového rozsahu tématu ve zpravodajské agendě byly vybrány tři časové sondy o rozsahu jednoho týdne: 1) po vyhlášení nouzového stavu 12. března, 2) po prodloužení nouzového stavu 7. dubna, 3) po druhém prodloužení nouzového stavu 28. dubna. Tato období byla vybrána z důvodu možné intenzivnější politizace tématu v souvislosti s jednáním Poslanecké sněmovny ČR a silnější názorovou polarizací v těchto obdobích.

Analýza využila kombinaci kvalitativních metod výzkumu mediálních obsahů: a) **analýzu rámcování** (*framing analyses*) postihující, jak byly události spojené s koronavirem a vyhlášením nouzového stavu tematizovány a které informace byly narativně zdůrazněny, b) **analýzu vizuální reprezentace** tématu zaměřenou na otázku, jaké vizuální znaky byly použity s důrazem na hodnotovou valenci vizuálních denotátů a c) **lingvistickou analýzu** jazykové prezentace tématu zejména s využitím sledování příznakových a hodnotících jazykových prostředků a subjektivních strategií moderátorů atd. Z hlediska relací jsme se zaměřili na hlavní zpravodajský pořad Události a pořady Devadesátka a Události, komentáře.

Zkoumaný vzorek předkládané kvalitativní analýzy byl vymezen pořady, časovým obdobím a tematicky:

- Pořady: **Události, Devadesátka, Události, Komentáře**
- Období: 12. března – 18. března, 7. dubna – 13. dubna, 28. dubna – 4. května.
- Tematické ohraničení: Covid 19

Období koronavirové krize bylo z hlediska života společnosti zcela bezprecedentní, což se promítlo také do vysílání zpravodajství České televize. V souvislosti s mimořádností situace existuje deficit normativně-teoretických očekávání ohledně fungování médií (a veřejnoprávních médií) v takto specifických obdobích a v průběhu zdravotní krize takového rozsahu. **Představy, jak by měla veřejnoprávní média fungovat v takto výjimečných situacích, jsou jen velmi málo odborně zpracované (okrajově např. Dennis McQuail: Media Performance, starší práce Glasgow University Media Group) a neexistuje jednoznačný odborně-teoretický názor, do jaké míry by měla média veřejné služby v takovýchto případech být spíše nekritickým komunikačním kanálem otevřenějším představitelům vlády a přispívat tak ke stabilizaci situace, nebo se držet zaběhlého kriticky-opozičního postoje vůči držitelům politické moci jako v dobách běžných.**

3. Jazyková analýza

V rámci jazykové analýzy jsme hodnotili jazykovou složku pouze vlastní přímé řeči moderátorů, redaktorů a reportérů, včetně replik ve vedených rozhovorech, jejich uvádění a vedení. Typická pro všechny příspěvky je:

1. Častá přítomnost rozhovorů a představování názorů dalších stran. Často relace slouží zčásti jako přímý zprostředkovatel pro instrukce vlády, úřadů a dalších státních institucí (vyhlášení opatření, tiskové konference aj.) i pro přímý přenos vládních prohlášení jako takový.
2. Subtematická bohatost příspěvků vzhledem k hlavnímu, dominantnímu tématu pandemie koronaviru (prezentovaného jako vyhlášení nouzového stavu a 1. a 2. prodloužení nouzového stavu). Podtémata jsou dále textově představována bez vysledované pravidelnosti prostřednictvím grafiky jako *bezpečnost, společnost, ochrana, ošetřovné, zdravotnictví, otevírání škol a školek* apod.).
3. Všichni moderátoři a reportéři, zejména v živě moderovaných pořadech, jsou velmi dobře informačně a argumentačně připraveni (a jejich projev je celkově kultivovaný).
4. Relace mají proti běžné žurnalistice a publicistice pestřejší formát – obsahují více textových i grafických přehledů, rekapitulací, strukturovaných opakování servisních informací občanům, shrnutí. Vykazují oproti jiným tématům tedy poněkud jinou strukturu a využívají jiných funkčních stylů než běžná žurnalistika (více administrativní, instruktážní), jsou ovšem přednášeny ve standardní žurnalistické normě.
5. Téma je představováno jako mimořádné a důležité (*mimořádný den v moderních českých dějinách; no a v tématu koronaviru samozřejmě budeme pokračovat dál; další podrobnosti chystáme; nákaza koronavirem bude tématem i na zpravodajské 24; dále viz níže*), třebaže nevytlačuje stoprocentně z relací ani témata další (např. úmrtí Dany Zátopkové, čeští hokejisté 1969).
6. Vedle instrukcí a servisních informací pro občany jsou představována relevantní fakta, detaily, data, počty (*A teď čísla, která signalizují epidemii pod kontrolou*).
7. Typická je zejména v pořadech Události, komentáře a Devadesátka ČT24 subjektivní pozitivní angažovanost a osobní hodnocení moderátorů a děkování zúčastněným subjektům vzhledem k pozitivním událostem pro jiná témata neobvyklá (vyvažuje tak lexikální i tematickou negaci, která je s tématem nápadně spojena, viz níže):

Já myslím, že je skvělé, když přinášíme takovéhle informace od takovýchhle lidí a budeme je přinášet každý den, protože i v časech, které nejsou úplně veselé, vždycky je dobré najít něco pozitivního.

Děkuji, že jste si udělal čas a držím palce...

Moc děkuji za ten nápad a držím palce, ať se přidávají další a další dobrovolníci.

Já myslím, že to je skvělé a je bezvadné slyšet, že v této době lidé napříč Českem dělají takhle dobré věci...

Nepříjemné zprávy dokáže vyvážit i řada těch dobrých

Pane Krebsi, samozřejmě poděkování i lékárníkům od nás zákazníků

Já teď děkuji i za zákazníky

Držme si palce, aby ty probleskující pozitivní zprávy, které snad jsme slyšeli z tohoto rozhovoru, se snad staly realitou

Třeba se potom setkáme s nějakým optimističtější závěrem

A přeje jenom jedna lepší zpráva: když nemůžou diváci do divadla, přijde kultura za nimi domů

Dobré zprávy... Tak doufejme, že už to bude opravdu brzo a díky za to, co všichni děláte, vyřídte to i všem svým kolegům

Servisní informace občanům/instrukce:

Stále platí, že pokud se někdo necítí zdráv, má se lékaři ozvat telefonem; no a přehled těch hlavních opatření teď podrobně začne Jakub.

Ted' shrneme, jak by měl postupovat pacient, kterému nemocnice v uplynulých týdnech zrušila plánovaný zákrok...

Tak dobrá, opakujeme to sice pravidelně, ale ono to neuškodí, takže není to jako chřipka...

Kontakt s pacientem umožňuje i projekt Virtuální čekárna

Lingvistická analýza používaného lexika a vyjadřovacích strategií:

Předkládané informace nelze napadnout z hlediska objektivity ani neutrality:

Celá situace je popisována v následujících stále obdobných variacích: *koronavirová krize, krize kolem koronaviru; nákaza koronavirem, krize způsobená koronavirem, nemoc Covid, nákaza* (všechny výrazy mají negativní význam i konotaci, což je vzhledem k popisované skutečnosti pochopitelné).

Příklady neutrálních formulací:

Sněmovna jednala v omezeném počtu a ve zvláštním režimu; Rozhodnutím vlády se prakticky zastavil provoz pohostinství; zprávy dnes odpoledne sledovali napjatě jak hosté, tak hospodští; řidiči se tak musí připravit na zavedení kontrol; Francie eviduje přes 90 000 infikovaných; Vláda odložila všechny vlny EET; Nákaza koronavirem se objevila už ve všech 14 českých regionech; Stát taky objedná 150 plicních ventilátorů, i když těch je zatím v Česku víc, než resort čekal, zhruba 3 500. Zásadní bezpečnostní opatření hlásí také Slovensko; Při odbavování mají na sobě pracovníci gumové rukavice, roušky. Nemocnice se začínají vracet k běžnému provozu. (...) byly baleny jako humanitární pomoc pro Čínu; vláda chce poskytnout až jeden bilion korun; vláda přijala další finanční pomoc pro podnikatele; lidi na výsledky testů pořád čekají i několik dní, byť dál přibývá i laboratoří a rychlotestů; I do ordinací praktických lékařů se začínají vracet pacienti; Zvláštní režim nakládání s infekčním materiálem přijala i motolská nemocnice; Vláda schválila vyšší ošetřovné živnostníků. Ministerstvo na zítřek ohlásilo distribuci 60 000 respirátorů. Příští týden rozvezou dalších 290 000 hlavně nemocnicím a zařízením sociálních služeb.

Stylový příznak výrazu obecně: lákat chtějí přes den třeba rodiče s dětmi

Negativní stylový příznak výrazů či formulací bez dalšího hodnocení: Zdravotníci na pokraji sil; zásadně přitvrdilo i Slovensko; Vláda Čechům od pondělka zakazuje opustit republiku. Vláda tak podstatně zpřísnila omezení a zákazy; nemocnice nedostatek řeší bez pomoci státu; zvýšený nápor je i...; ...protože to byla velká kritika, že vláda nezvládla situaci, co se týče ochranných pomůcek; už také víme, že ne všechny banky budou takto vstřícné; Návrat k běžnému chodu brzdí také testování před zákrokem. Program Covid opět zdaleka neuspokojil poptávku; poslanci se prou o prodloužení nouzového stavu. Vládní plán kritizovala i část opozice. Podle ní se ministr snažil i po odeznění nouzového stavu získat příliš velké pravomoci. Nedostatek ochranných pomůcek, to jsou slova, která se teď opakují vlastně stále každý den. Roušky a respirátory jako zcela nedostatečné zboží. V ordinacích

praktiků je situace ještě horší. Mnozí ochranné pomůcky už nemají vůbec. Jasno o dodávkách zatím stále nemají praktici ani ambulantní specialisté. Informace o dalších dodávkách dnes neměli.

Některé výrazy mají negativní emocionální příznak a zároveň obsahují hodnocení: Lidé budou muset strpět vstup policie do svého bytu či omezení soukromí. Jak se díváte na ten veletoč, který přišel vlastně v souvislosti s tím, jak vláda nakládala s těmi opatřeními... To jsou ovšem zásoby jen na pár dní. Na nové dodávky ovšem čekají i další zařízení; Toto tvrdé nařízení začne platit o páteční půlnoci; ...proč vlastně takové haló; Takto se večer v Interview ČT 24 pustil do vlády předseda Senátu. Řada nemocnic má zásoby jen na týden nebo dva. Musí vystačit jen se třemi sety.

Negativní/pozitivní informace doprovázená subjektivním doplněním: Vyčerpání zdravotníci, lékaři a sestry, zažívají teď logicky zvýšený nápor; Kde mají vzít peníze, to zní v tomto případě děsivě...; V Česku ale zaplaťpánbůh nikdo koronaviru nepodleh, ale také bohužel se nikdo neuzdravil; ...třeba v Praze je zatím k dispozici jenom jedna (...), na odběry se tak čeká dlouho; v Praze slouží zatím toto jediné odběrové vozidlo; tak skutečně snad ten nedostatek rychle přejde, bohužel, neví to zatím nikdo, budeme držet palce.

Shrnutí situace moderátory: Sehnat roušky a respirátory na běžném trhu je stále obtížné, ne-li nemožné; vláda ale odmítá, že by se v Česku málo testovalo; Přesto někteří diváci nacházejí skuliny, které vidí v jednání vlády; Prezident Donald Trump a ministr zahraniční Mike Pompeo Čínu neustále a nebývale ostře kritizují. Zdravotně to vypadá, musíme to zaklepat, že země si zatím vede velmi dobře... Americko-čínské vztahy opět na bodu mrazu. Teď kvůli koronaviru. Slova o porozumění a přátelství prezidentů vystřídala na obou stranách v posledních týdnech agresivní rétorika. Washington viní Peking ze zatajování vážnosti situace. Vnímá ho jako strůjce celosvětové pandemie. Americká administrativa obviňuje Čínu z poskytování zavádějících informací o nemoci. Ostatní země pak na jejich nedostatek měly tvrdě doplatit. Úder vrací vlastní agresivní kritikou nejen spojených států, ale i jiných zemí. Aktuální rozhodnutí vlády o pozastavení EET přichází v pesimistické náladě. Vzhledem ke krizi způsobené koronavirem přes 16 % řemeslníků hlásí, že... Ve hře je i opětovná žádost o prodloužení nouzového stavu, tedy to, co vláda nechtěla, pak chtěla, pak nechtěla a teď by opět mohla chtít...

Doplňující (pro respondenty často nekomfortní) dotazy, zjišťování informací: vy už jste se včera za nedostatek roušek a dalších ochranných prostředků omluvil, teď jsou tedy některé dodávky zajištěné, je to tedy podle vás záruka, že už se ta situace nebude opakovat? Jestli tady vláda až nezneužívá prostoru, který jí ten nouzový stav dává? Máte vy nějaké pochybnosti o krocích vlády Andreje Babiše a konformnosti jeho činů s Ústavou České republiky? Podle Senátu jste svým postupem podryli důvěru ve stát, proč jste tedy vy i vláda ten ústřední krizový štáb nezřídili dřív? Jak lze vlastně vůbec věřit těm oficiálním statistikám, u řady zemí jsou zpochybňovány, odborníci mluví o tom, že metodika je obecně nepřesná...? Když byly dvě třetiny chybně, nebyl ten problém v nesrozumitelném formuláři? Naopak nějaká mezera ve vládním rozhodování, kde třeba přidat, napadla by vás? Pane ministře, proč není nouzový stav efektivní nástroj? Co vám nejvíc chybí ze strany vlády? Je to řekněme právě ta komunikace, ochota diskutovat...? ...Koronavirus, u kterého mám pocit, že pan prezident má mírně řečeno konzervativnější názor než třeba vy, nebo se mýlím?

Předpoklady, výhledy, predikce:

Celá situace bude mít zřejmě i ekonomický dopad; Pokud by došlo k dramatickému rozšíření nákazy; Dovolte i moji predikci, myslím, že politických debat na toto téma uslyšíme ještě hodně; Myslím, že tohle

téma bude narůstat na důležitosti v posledních dnech a týdnech; Třeba se potom setkáme s nějakým optimističtější závěrem; tak skutečně snad ten nedostatek rychle přejde

Odkaz na další strany, citace, odvolávání se na zdroje: *Podle některých nemocnic není v Česku dostatek sad na testování; Ministři by prý zítra mohli schválit scénář; obchody mají potraviny prý dost; A právě ochranných oděvů je podle lékařů stále nedostatek. Ostatního vybavení už ale prý mají dost; Tam, kde provoz houstne, by ji ale měli podle ministra zdravotnictví mít po ruce.*

Metaforičnost je méně obvyklá než u jiných témat: *Další miliardové injekce mají následovat; Jak se díváte na ten veletoč, který přišel vlastně v souvislosti s tím, jak vláda nakládala s těmi opatřeními...; aby z toho nebyla zase nějaká zbytečná politická bramboračka; Dalo by se říci, že šije celé Česko; (...) řeší, jak postavit zpět na nohy i evropskou ekonomiku; Tohle byl závod s časem, stejný souboj s časem teď řeší jiní závodníci, ministři evropské unie. Jejich kolbiště je ale širší. (...) jak silný by tento záchranný řetěz měl být (...)*

Protože evropské země si uvědomují, že právě teď je třeba pomyslně šlápnout do pedálu, i když závod to nebude jednoduchý

Koronavirus řadí v Česku naplno.

Vlnu solidarity vyvolal příběh.

Čekáte ještě nějaké další kroky ze strany kartelu, že by ještě dál přiškrtl těžbu?

Americko-čínské vztahy opět na bodu mrazu.

V žurnalistice standardně přítomná metafora boje, zápasu: Čína si to ale nenechává líbit a očerňuje americké politiky; Úder vrací vlastní agresivní kritikou nejen spojených států, ale i jiných zemí.

Subjektivní hlediska a formulace moderátora v živě moderované diskusi:

Je to věc, která je na jednu stranu jednoduchá, ale podle mého názoru je to dosti složité, aby ta rouška byla správně. Já myslím, že to je skvělé a je bezvadné slyšet, že v této době lidé napříč Českem dělají takhle dobré věci

Zase se člověku ukrádá ta otázka, ale je to zvláštní, když nadace musejí šít něco pro státní nemocnice, váš pocit z toho je jaký?

Vy sice nejste z rozpočtového výboru, ale nepochybně vás to zajímá

No dobře, ale zase pak může někdo říkat, že teď někdo třeba využívá, nebo, promiňte zneužívá, toho, když jste mluvil o politických neziskovkách, teď je krizová situace a zrovna se bere tam, onde, aby z toho nebyla zase nějaká zbytečná politická bramboračka

Držme si palce, aby ty probleskující pozitivní zprávy, které snad jsme slyšeli z tohoto rozhovoru, se snad staly realitou

Mimochodem, ještě jedna věc na vás na oba... jak teď reaguji lidé, vy jste říkala, že pozitivně, že třeba i nosí roušky. Já se vám přiznám, že jsem dnes šel a prošel jsem několik obchodů a viděl jsem v jednom obchodě u nás na Smíchově partu 3 kluků, jeden měl roušku, druhý měl nějakou kapucu, třetí neměl nic,

usmíval se a teď si člověk říká co má dělat, má ho napomenout, ještě se dostane do nějakého konfliktu, má volat strážníky... Je to taková situace, u které si člověk říká, to by přece měl ten člověk sám vědět

Nepochybně potřebujeme, paní Burianová, i zdravé prodavače, pokladní

Na druhou stranu, já se vám přiznám, když jsem si na počátku téhle krize hledal, jak to mám vysvětlit synovi, tak tam bylo: vysvětlujte, uklidňujte, a pak tam byla věta, ale musíte být sám klidný

Já tomu rozumím, protože teď jsem opravdu slyšeli velmi silná vyjádření, důležitá, drastická, já tohle slovo nechci používat

Je ale pravda, že oni s nimi začali později než my, ano ano

Já myslím, že většina lidí ta opatření chápe, bere, byť pro někoho mohou být samozřejmě nepříjemná, ale promiňte mi ten nepěkný výraz, salátová metoda, nejprve sto lidí... vše to dává nějakou logiku, ale člověka hned na začátku napadlo ...

Dovolte teď, možná si trochu odpočineme oba dva teď od koronaviru a zkusím takovou klasickou politikou otázku, na které jsme tady obvykle zvyklí a těšíme se, až si je tady zase budeme říkat: třetí plochy mezi hnutím ANO a ČSSD, jestli vůbec jaké jsou. A berte to prosím jako odlehčení trochu, za jiných okolností to je tvrdá otázka.

Promiňte, v posledních týdnech a týdnech to na nějakou velkou koordinaci v Evropské unii nevypadá

Jestli už definujete klienta tohoto benefitu, já to řeknu možná ošklivě, který byl dostatečně postižen...

Já si dovedu představit, když jsme tu před chvílí mluvili o restauracích... třeba i odpouštění splátek nebo odsunutí...

Já vím, že to není jednoduché, na druhou stranu, pokud někdo přijde do takové nemocnice, jako je ústřední vojenská nemocnice, má nějaké symptomy, říká, že má ve svém kontaktu lidi, kteří byli opravdu nakaženi, tak to zní opravdu zvláště

Předpokládám, že jsou lidé, kteří mají mnohem vážnější problémy

Napadá mě otázka, když je položena jaksi reverzně

Není ta situace taková, že by všechny orgány měly říct...

Tak to teď není nic (jednoduchého)

Všichni teď máme ten luxus, že si můžeme dovolit diskutovat o tom, co dělat a co by možná šlo udělat lépe...

*Výjimečně dochází k rozvolnění **projevu, humoru**: Samotný proces prodeje nemovitosti a veškeré papírování trvá minimálně...; Mluvit budeme o chytré karanténě s chytrou Danielou...*

4. Analýza rámcování

Česká televize využila během zkoumaného období velmi bohaté spektrum tematických rámců, postihujících téměř všechny oblasti veřejného života. V textu se zaměříme na ty, které se objevovaly frekventovaněji a s vyšší intenzitou. Patrná byla mírná proměna pozice k projevům vládních představitelů mezi sledovanými týdenními sondami. První týden po vyhlášení nouzového stavu vládou ČR byl patrný **konsenzuálnější postoj** média, představitelé vlády dostávali prostor k dlouhým projevům, ve kterých vysvětlovali zaváděná opatření. Zejména v pořadu Události jim nepokládali kritičtější otázky, spíše jen otázky věcné a doplňující (odlišnější přístup jsme v tomto období zaznamenali v pořadu Devadesátka). Z vysílání Událostí se tak stal do jisté míry komunikační prostor vládních představitelů, což je v takto výjimečných situacích ohrožujících společnost ospravedlnitelné. V pozdějších obdobích (v týdnu po prvním a po druhém prodloužení nouzového stavu) se pozice média proměňovala, začal narůstat kritičtější postoj a reflexe kroků vlády, více se vyrovnávala otevřenost vůči projevům vládních představitelů oproti projevům opozice. Postupně docházelo ke stabilizaci novinářského diskurzu, návratu k normativně běžnějšímu pojetí rolí novinářů média veřejné služby vůči držitelům politické moci. To samozřejmě souviselo s proměnou celospolečenské situace kolem koronavirové nákazy, situace, která již nebyla považována za tak kritickou, ale také tak nepředvídatelně neznámou. docházelo také k postupné stabilizaci diskurzu novinářského.

Široký rejstřík podtémat; skutečnost, že téma koronaviru zasáhlo ve zkoumaném období veškeré oblasti veřejného života, vedla k široké rozrůzněnosti podtémat, se kterými bylo toto téma spojováno. Odlišná témata se ve zpravodajství objevovala jen zcela okrajově a zpravidla až ke konci relace. S odstupem času je nutné si položit otázku, zda takto silná dominance tématu koronaviru – a zejména vytlačení jakýchkoliv jiných témat z mediální agendy (nejen v České televizi, ale v médiích obecně) bylo nutné. Vzhledem k silné monotematicčnosti zpravodajství bylo téma nového koronaviru spojeno s nezvykle širokým rejstříkem podtémat. Ta se pohybovala od statistiky nakažených/vyléčených přes nová opatření vyhlášená vládou, informace o jejich dodržování, práci zdravotníků a jejich problémech, testování na koronavirus, omezení cestování a zásazích do každodenního života, ale také se rozrostla velmi záhy o silný rámec **ekonomických problémů**, státních pobídek a podpory podnikatelů a firem, pravidelném informování o **situaci v zahraničí** (později s důrazem na situaci v USA), hledání léku proti koronaviru.

Postupně vykristalizovaly tyto silné tematické rámce, které byly stanicí využity dlouhodoběji:

Opatření proti koronaviru a jejich uplatňování

Vzhledem k charakteru tématu měla velká část vysílání ve všech třech sledovaných týdnech instruktážní charakter. Moderátoři a redaktoři deskriptivně popisovali nařízení vlády a od kdy která opatření platí. Zpravidla s podporou infografiky, případně s podporou ilustračních záběrů.

K tomuto podtématu patřily zprávy pojednávající o tom, jak jsou (případně byla) tato nařízení dodržována a jak je jejich nedodržování sankcionováno. Někdy se médium a jeho redaktoři stávali „dohlížiteli“ dodržování opatření a sami oslovovali lidi na ulicích, proč nemají roušky (například před obchodními centry). V jiných případech zaznamenávali, jak zasahují policisté.

Zejména v prvním zkoumaném týdnu (týdnu po vyhlášení nouzového stavu) je patrný odlišný přístup k vrcholovým představitelům politické moci než v „běžné době“ – přístup souhlasný, nebo

přinejmenším nekontrastní, nekonfliktní. Promluvy představitelů vlády mají delší stopáž, často jsou uváděny bez přerušení. Zpravodajství ve vztahu k představitelům vlády a dalším složkám podílejícím se na činnostech spojených s nouzovým stavem působí informačně/deskriptivně. Často propůjčuje větší prostor pro monologická vyjádření vrcholových představitelů – zejména premiéra Babiše, ministra zdravotnictví Vojtěcha, ministra vnitra Hamáčka, případně náměstka Prymuly. Odlišné pojetí žurnalistické práce je legitimizováno výjimečnou situací – ohrožením a nouzovým stavem. Ve druhém a třetím zkoumaném týdnu se tato tendence již tak silně neprojevuje. Redaktoři i moderátoři zastávají i kritičtější/kontrastnější postoj, častěji kladou opoziční/nesouhlasné dotazy, předkládají argumenty kontrastující s výroky politiků.

V den vyhlášení nouzového stavu zabírá téma nového koronaviru celou relaci, také v následujících dnech vyplňuje naprostou většinu relace. Součástí tohoto tematického rámce jsou četné tiskové konference, jejichž vysílání má silně formální charakter. Při prodlužování nouzového stavu se stanice věnuje více také procesu schvalování prodloužení (mimořádně dlouhá schůze PS, postoje opozice).

V týdnu od 8. 4. se objevuje pozitivnější nádech uvolňování opatření, otevírání obchodů atd. 10. 4. naopak následuje výzva premiéra k udržení disciplíny a instrukce, jak se chovat o Velikonocích. Obecně se v tomto týdnu více objevují pozitivní informace o uvolňování opatření (11. 4. představuje výhled uvolňování ministr Vojtěch). Obšírněji je téma uvolňování opatření zpracováno 1. 5.

Problémy se schválením prodloužení NS se ještě intenzivněji objevuje 28. 4. v souvislosti s druhým prodloužením NS – zdůrazněno, že byl návrh podpořen komunisty.

Zdravotnický materiál a jeho dostupnost

Jedním z pravidelně se opakujících podtémat, které se prolínalo celým zkoumaným vzorkem, bylo téma dostupnosti zdravotnického materiálu – zejména roušek – jejich zajištění, distribuce a přístupnost. Později také alternativní pokusy jejich výroby českými subjekty. Téma vyznívalo pro představitele vlády spíše negativně. Vykazovalo určitou nevyjasněnost, zda jsou roušky dostupné, či nikoliv, zda jsou na cestě ze zahraničí, či nikoliv. Vyjádření vládních představitelů byla často v rozporu s tvrzeními zdravotníků a lékařů. Negativita vyplývala z tématu samotného, nikoliv z projevů pracovníků média (redaktorů, moderátorů), ti nechávali k tématu promlouvat zdroje mimo médium. Informace ze zdravotnického prostředí záhy doplňují informace o nakažených zdravotnících.

Jde o jedno z mála tematických polí, kde moderátoři pokládají vládě kritičtější otázky: „Jak mají lidé postupovat, když je roušek nedostatek?“ (první otázka moderátorky Augustové na J. Hamáčka, 16. 3., následující den je na toto téma zpovídán ministr Vojtěch). Opakovaně je akcentována také chybějící dezinfekce. Kritika nedostatku materiálu se opakuje 18. 3., kdy je zařazena kritika opozice. 4. 5. je pak odvysílána kritická reportáž z Frýdlantského výběžku – upozornění na nedostatek zdravotního materiálu. Celý tematický rámec se vyznačoval rozporuplností informací z jednotlivých zdrojů.

Počty nakažených a prezentace dat

Nedílnou součástí zpráv – každodenním rituálem – se staly informace o počtu nakažených novým koronavirem v České republice. Postupem času se prezentace dat (vždy podpořených grafikou) proměňovala. Zejména v počátku byla uváděná data spojena se silnou sémantickou zkratkou. To se dělo u všech hlavních médií České republiky. Redaktoři uváděli „počet nakažených novým koronavirem“, ačkoliv šlo o počty „detekovaných nakažených“ na základě testování (každý den byl

testován jiný počet lidí, srovnávání tak má statisticky-metodické nedostatky). Bylo by vhodnější – ačkoliv pro diváky z hlediska porozumění zřejmě složitější – zároveň uvádět, kolik procent testovaných bylo odhaleno jako nakažených. Během prvního analyzovaného týdne zpravodajství uvádělo počet lidí nakažených koronavirem kumulativním sčítáním bez odečtu lidí vyléčených. Z hlediska aktuálnosti informace by podle našeho názoru bylo vhodnější uvádět jako hlavní ukazatel počet aktuálně nakažených. V tomto ohledu si česká vysílací média (včetně České televize) vybrala způsob prezentace dat, který není nejlepší z možných a přispíval k negativnějšímu vyznění aktuální situace. Lze konstatovat, že číslo „počtu nakažených“ se stalo pro většinu českých médií téměř každodenním fetišem, bez ohledu na jeho vypovídací hodnotu.

Obecně se Česká televize snažila jako jedno z mála vysílacích médií problematiku detailněji vysvětlovat. Pozitivní bylo zařazení sofistikovanějších (téměř vědeckých) vstupů vysvětlujících data i situaci kolem Covidu 19 uprostřed relace pořadu Události (D. Stach a kolegové, např. 12. 4.: „...je nutné si všimnout toho, kolik lidí má vážný průběh nemoci, tedy toho, kolik potřebovalo hospitalizaci...“). Prezentace dat se postupně zkvalitňovala.

Ekonomické problémy a podpora státu

V prvním analyzovaném týdnu se velmi záhy objevilo podtéma ekonomických důsledků nouzového stavu, utlumení výroby, zvýšení nezaměstnanosti a také ekonomické pomoci ze strany státu. Toto téma bylo prezentováno často v souvislosti s hotelnictvím, restaurátérstvím, ale také v souvislosti s reportážemi z velkých českých firem (Škoda Auto). Část tohoto podtématu reflektovala návrhy a rozhodnutí státu v oblasti ekonomické podpory (25 tisíc Kč pro živnostníky, ošetřovné, programy podpory COVID atd.) podnikatelům i jednotlivcům postihnutým novým koronavirem. Z původní nestranně-informační roviny se (zejména ve druhém a třetím analyzovaném týdnu) téma posunulo ke kritičtějšímu tónu zdůrazňujícímu *administrativní náročnost žádostí o podporu, její pomalost, nesystémovost*, ale také téma kritiky *nekonceptního zadlužování státu*. Přes původní pozitivitu se později stalo toto tematické pole polem kontroverzním, které bylo posléze otevřeno kritickým názorů opozice, ale také představitelům podnikatelů.

Od počátku vzorku se objevují ekonomicko/hospodářské bloky; téma snižování sazby ČNB, odložení platby daní, odložení splátek hypoték a další úlevy, zavírání obchodů. K tématu patřily také zprávy o růstu nezaměstnanosti a ohrožených profesích. Problémy v lázeňství. Později se objevuje otázka možného vstupu státu do klíčových firem (např. 4.5.). Na počátku května je výrazněji akcentováno téma růstu spotřebních cen.

Situace koronaviru v zahraničí

Pravidelnou součástí zpravodajství se stalo informování o situaci koronavirové nákazy v zahraničí, přehledy dat a opatření. Výběr zemí procházel obměnou na základě měnící se situace. V počátku byly zařazovány reportáže zejména z Itálie, Španělska a okolních zemí. Později s nárůstem případů v USA a ve Velké Británii v souvislosti s nálezem britského premiéra Borise Johnsona také více reportáží z těchto zemí. Vedle statistiky vývoje nakažených/ vyléčených/ zemřelých bylo toto téma spojeno s prezentací opatření uplatňovaných v těchto zemích, později s jejich uvolňováním a také reportážemi z každodenního života v podmínkách koronavirových restrikcí. V pozdější fázi (třetí analyzovaný týden) bylo téma spojeno s otázkou možností cestovat do těchto zemí.

V některých případech reportáže poukazují na chybějící opatření či lehkovážný přístup – v Rusku (přípravy na vojenskou přehlídku i přes koronavirus), Bělorusku, na Ukrajině. Jako zpestření uvedeny informace z Turkmenistánu, kde za vyslovení názvu nákazy hrozilo vězení.

V souvislosti s rostoucí intenzitou nákazy v USA bylo postupně zařazováno více zpráv z této oblasti. Médium si také více povšimlo zemí, kde byla nakažená známá osobnost (např. premiér zmiňovaný Johnson ve Velké Británii).

Omezení mobility a cestovního ruchu

Uzavření hranic a výrazné omezení cestovního ruchu bylo dalším výrazným tématem koronavirové krize už od vyhlášení nouzového stavu. Nejprve je téma uváděno jako ekonomický problém pro domácí podnikatele v hotelnictví a restauračním byznysu, později s plánovaným blížícím se uvolňováním opatření jako otázka možného vycestování Čechů v létě do zahraničí. Vzhledem k tomu, že omezení mobility a cestování bylo jedním z klíčových prvků vyhlášení nouzového stavu, prostor věnovaný tomuto tématu byl rozsáhlý, ale relevantní. Ve všech třech zkoumaných týdnech bylo téma spojováno také s otázkou přeshraniční mobility pendlerů. Téma pendlerů a regulace jejich dojíždění za prací bylo jedním z tematických vzorců, které vyznívaly pro vládu od počátku negativně. Opakují se také reportáže z prázdných ulic velkých měst – zdůrazňující omezenou mobilitu obyvatelstva.

Tento tematický rámec je často vyplňován reportážemi z hraničních přechodů, případně dopravních uzlů – letišť, vlakového nádraží. Od počátku vzorku je propojen také s otázkou hospodářských problémů a také ekonomických problémů společnosti Smartwings, dopad krize na ČSA (propojení s ekonomickým rámcem).

Během třetího analyzovaného týdne se téma cestování do zahraničí objevuje intenzivněji – přehled opatření v jednotlivých zemích, oblasti trpící zastavením turismu.

Lidé v první linii

Mimořádnou částí zpravodajství v době koronaviru bylo „zviditelňování“ profesí spojených se zvládáním koronavirové nákazy – lékařů, zdravotních sester, pracovníků sociálních služeb, ale také hasičů, poštáků. Řada zpráv spojená s takzvanými *human interest stories* přinášela informace o lidech, kteří při vykonávání své profese často čelili hrozbě nákazy a jejichž profese se zpravidla do hledáček médií dostávají jen okrajově. Šlo o příběhy každodenních drobných hrdinství, které se staly symbolickou odměnou lidem v potřebných profesích. Zařazování těchto příběhů je pozitivním počinem vedoucím k silnější koherenci společnosti.

Školy a domácí výuka

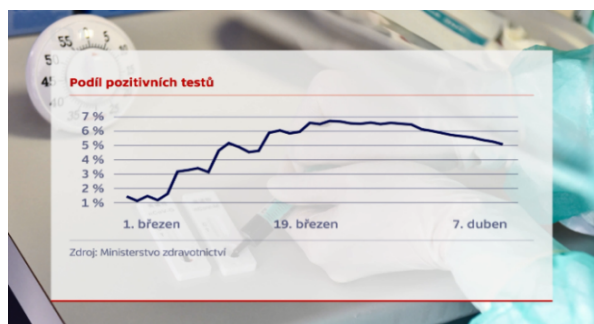
Důležitým tématem, které rezonovalo s fungováním mnoha rodin v období koronavirové krize, bylo téma zavřených škol a výhledu, kdy dojde k jejich opětovnému otevření a za jakých podmínek. Opakovaně byly zařazovány reportáže, jak zvládají rodiny domácí výuku, jaké má tento režim úskalí. V tomto tematickém poli často promlouval ministr školství Plaga. Několikrát ČT také zařadila informaci o pořadu pro podporu domácí výuky UčíTelka. Obecně byl tento tematický rámec spíše popisný, nevyzníval kriticky.

Méně razantních tematických rámců bylo během zkoumaného období více. Vybrali jsme ty, které měly trvalejší charakter a byly užívány médiem dlouhodoběji.

5. Vizuální reprezentace tématu

Vzhledem k tomu, že téma Covidu 19 překrývalo celou tematickou agendu zpravodajství, byla jeho vizualizace velmi pestrá. Jádrem vizualizace tématu bylo zobrazování zdravotnického prostředí, zdravotníků v rouškách, ochranných oblecích, ale také ilustrační záběry z laboratoří. Intenzivně byly také užity vizualizace ochranných roušek, jejich distribuce, výroby, přepravy. Vzhledem k tomu, že velký podíl z analyzovaných pořadů Událostí vyplňovala vyjádření politiků, přenosy tiskových konferencí po jednání vlády a politická rozhodnutí, bylo zaběhlou vizualizací také zobrazování synchronních promluv politiků za řečnickým pultem, případně jednotlivých politiků v terénu. Je typické, že velkou část vysílání vyplňovaly záběry záchraných složek; nejen zdravotníků, ale také policistů strážících uzavřené hranice a obce, policisté kontrolující dodržování opatření, v menší míře také hasiči a vojáci asistující při testování či provádění bezpečnostních opatření.

Výraznou součástí vizualizací byla grafická prezentace dat nakažených, hospitalizovaných, případně zesnulých na koronavirus.

Velmi frekventovanou vizualizací bylo zobrazování politiků v synchronu. Zejména v souvislosti s projevy na tiskových konferencích při představování nových opatření a komentování aktuálního vývoje. V naprosté většině byli politici znázorňováni v polocelku, bezpříznakově. Nebyl zaznamenán ani jeden případ výrazně příznakového znázornění – v pohledu, nadhledu, přílišném detailu, v zesměšňujícím momentu apod.

Analýza tématu „COVID 19“

V souvislosti s charakteristikou tématu byly opakovaně a velmi intenzivně zařazovány vizualizace ze zdravotnického prostředí. Zdravotníci a pracovníci v laboratořích byli nejsymboličtějším zobrazením napříč zkoumaným vzorkem.

Vedle zdravotníků se objevovaly také vizualizace dalších záchranných složek; vojska a policie. Policie nejčastěji při kontrole na státních hranicích a při kontrole dodržování opatření na ulicích.

Česká televize také pravidelně zaznamenávala, do jaké míry lidé dodržují opatření, zejména nošení roušek ve veřejném prostoru a během volnočasových aktivit. Symbolicky se tak stala „dohlížejícím

asistentem“ bezpečnostních složek. Při změnách opatření byly zařazovány reportáže reflektující jejich reálné uplatňování.

Ekonomický tematický rámec byl reprezentován promluvami ekonomických aktérů, pravidelnými reportážemi z obchodů nebo průmyslových provozů. Tento tematický rámec se často překrýval s politickými rozhodnutími a prohlášeními představitelů vlády, byl tak také často zastoupen vizualizacemi politiků během projevu.

Ke konci analyzovaného vzorku se častěji vyskytovaly vizualizace spojené s cestami do zahraničí. Často spojeny s idylickými obrazy turistických destinací.

Během zkoumaného vzorku byla prezentována vizualizace tématu a podtémat do velké míry zaběhlá a rutinní, často vizualizace ilustrativní. Jen výjimečně se objevovaly vizualizace nezvyklé. Jednou z nich byly například vizualizace prázdných měst nebo vizualizace reportáže z testování v romských osadách na Slovensku.

Analýza tématu „COVID 19“

Typickým prvkem vysílání ke koronavirové krizi bylo využívání zvláštních předělů a specifické grafiky zdůrazňující hlavní téma. Tyto zvyšovaly dramaticčnost a naléhavost tématu. V různém provedení byly použity u všech tří zkoumaných relací.

Obecně lze konstatovat, že vizualizace odpovídali zpracovávaným tématům, vizuální kód zpravidla podporoval kód auditivní a byl v souladu s narativním polem.

Autoři analýzy

PhDr. Tomáš Trampota, PhD.

Přednáší Media and Cultural Analyses na New York University in Prague a na katedře mediálních a kulturních studií a žurnalistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Byl ředitelem Institutu komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy a proděkanem tamtéž. Byl spoluzakladatelem a předsedou Central and Eastern European Network v rámci European Communication Research and Education Association. Je autorem knih Zpravodajství a Metody výzkumu médií.

PhDr. Tereza Klabíková Rábová, PhD.

Absolvovala obor mediální studia na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Vědecky se zabývá lingvistikou a jazykovou kulturou. Mimo jiné přednáší Kulturu mluveného projevu a Komunikaci s médii na Institutu komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Je autorkou řady odborných statí a analýz.